

УДК 378.091.2:376.011

В. Кляйн,

доктор хабілітований, доцент, директор Інституту Юрая Палеша, Педагогічний факультет Католицького університету в Ружомберку, Словацька республіка.

В. Шилонова,

доктор PhD, завідувач кафедри спеціальної та лікарської педагогіки Інституту Юрая Палеша, Педагогічний факультет Католицького університету в Ружомберку, Словацька республіка.

В. Гладуш

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри спеціальної та лікарської педагогіки Інституту Юрая Палеша, Педагогічний факультет Католицького університету в Ружомберку, Словацька республіка

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВИХ ШКОЛАХ СЛОВАЧЧИНИ – СУЧАСНИЙ ТРЕНД ДУХОВНОСТІ

Анотація. Метою статті є висвітлення здобутків науково-педагогічних та педагогічних працівників Словаччини щодо впровадження інклюзивного навчання в освітнє середовище країни. Автори публікації переконані, що включення дітей в загально масовий простір має забезпечуватися всебічною психолого-педагогічною підтримкою. При цьому супроводу потребують діти, їхні батьки та педагогічні працівники. В статті увага акцентується на необхідності скринінгової орієнтаційної діагностики.

Ключові слова: інклюзивне навчання, психолого-педагогічний супровід, скринінгова орієнтаційна діагностика.

Doc. PaedDr. Vladimír Klein, PhD. –
Catholic University in Ružomberok, Faculty

of Education, Juraj Páleš Institut in Levoča, Slovakia.

E-mail: vladimirklein27@gmail.com

PhDr. **Viera Šilonová**, PhD. – Catholic University in Ružomberok, Faculty of Education, Department of Special Pedagogy and Therapeutic Pedagogy, Juraj Páleš Institut in Levoča, Slovakia..

E-mail: vierasilonova@gmail.com

Prof. **Viktor Hladush**, DrSc. – Catholic University in Ružomberok, Faculty of Education, Department of Special Pedagogy and Therapeutic Pedagogy, Juraj Páleš Institut in Levoča, Slovakia. E-mail: viktor.gladush31@gmail.com.

Abstract. The purpose of the article is to highlight the achievements of scientific – pedagogical and pedagogical workers of Slovakia on the introduction of inclusive education in the educational environment of the country. The authors of the publication are convinced that the inclusion of children in the general mass space should be provided with comprehensive psychological and pedagogical support. At the same time, children, their parents and teachers need support. The article focuses on the need for screening orientation diagnosis of children's development.

Key words: inclusive education, psychological and pedagogical support, screening orientation diagnosis.

Стаття підготовлена в рамках проекту VEGA № 1/0522/19 «Створення інклюзивного середовища в дитячому садку та інклюзивних підходів у діагностуванні та стимулюванні розвитку дітей з обмеженими можливостями» (Словацька Республіка).

Постановка проблеми. Супровід інклюзивного навчання дітей з обмеженими можливостями здоров'я в закладах освіти Словацької Республіки є обов'язковою організаційною умовою соціалізації таких дітей. Це є життєвою нормою оскільки витікає із вимог таких документів, як Загальна Декларація прав людини (ООН,1948), Конвенція про боротьбу з дискримінацією

(ЮНЕСКО, 1960), Конвенція про права дитини (ООН, 1989), Всесвітня декларація «Освіта для всіх» (1990), Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для осіб з інвалідністю (1993), Саламанкська декларація і рамки дій (1994), Дакарські рамки дій «Освіта для всіх», а також є сучасним трендом вияву духовності суспільства.

Треба також зазначити, що визнання інклюзії як ключової передумови для забезпечення права на освіту в Європейській унії активізується впродовж останніх років і закріплене в Конвенції про права осіб з інвалідністю – першому обов'язковому для всіх держав до виконання документі, що і містить концепцію інклюзивної освіти.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми організації психолого-педагогічного супроводу інклюзивного навчання авторами частково висвітлено в таких публікаціях: «Actual problems of inclusion, integration of social and health dis advantaged pupils in the Slovak Republic» (2019), «Інклюзивна діагностика та стимулювання учнів нульових класів початкової школи Словацької Республіки» (2020), «Artuálne problémy inkluzie sociálne a zdravotne znevýhodnených detí a žiakov» (2020), «Preparation of pedagogical trainers to inclusive diagnostic» (2020).

Метою статті є висвітлення здобутків науково-педагогічних та педагогічних працівників Словаччини щодо впровадження інклюзивного навчання в освітнє середовище країни.

Виклад основного матеріалу. В житті переважної більшості словаків особливе місце займає церква. На всіх інституціях церкви завжди лежали як обов'язки, так і внутрішні покликання – надавати допомогу тим людям, які потребують її. Відомо з давніх давен, що церква завжди опікувалася найбільш ураженими верствами населення. До того ж двері церковних установ завжди були відчиненими для недостатньо захищених людей.

Церква опікується закладами освіти Словаччини та по-особливому ставиться до впровадження інклюзивного навчання дітей з порушеннями

психофізичного розвитку. Офіційна статистика останніх десяти років переконливо свідчить, що кількість дітей в інклюзивному та інтегрованому освітньому середовищі з кожним роком зростає. Про це переконливо демонструє таблиця 1.

Утім, на сьогодні в освітян Словаччини особливе занепокоєння викликає той факт, що суттєво не зменшилася кількість дітей у спеціальних закладах освіти. Існує припущення, що така категорія дітей, як «діти соціально з неблагополучних сімей» завдяки невиправдано великій кількості діагностичних психолого-педагогічних центрів (державних, приватних) не завжди необґрунтовано спрямовуються для навчання і виховання в спеціальні школи. Практика свідчить, що цих дітей можна сміливо включати в інклюзивне середовище звичайних закладів освіти

Таблиця №. 1 Кількість учнів початкової школи з особливими освітніми потребами¹.

Навчальний рік	2006/2007		2010/2011		2011/2012		2012/2013	
	Кіл-ть	%	Кіл-ть	%	Кіл-ть	%	Кіл-ть	%
Усі учні початкової школи	482566	100	468629	100	46328 7	100	45588 5	100
Інтегровані учні	13074	2,70	18776	4,00	20534	4,43	21754	4,77
Учні спеціальних шкіл і спеціальних класів ЗОШ	24532	5,08	28948	6,17	28810	6,21	28746	6,30
Учні соціально занедбані	Не вивчалоя		Не вивчалоя		Не вивчалоя		52349	11,48
Учні з особливими освітніми потребами	37606	7,79	47724	10,18	49344	10,65	10282 7	22,55
Навчальний рік	2013/2014		2014/2015		2015/2016		2016/2017	
	Кіл-ть	%	Кіл-ть	%	Кіл-ть	%	Кіл-ть	%

¹ Klein V., Silonova V., Hladush V. Actual problems of inclusion, integration of social and health disadvantaged pupils in the Slovak Republic // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць: вип. 13. – Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2019. – с. 48-60.

Усі учні початкової школи	454510	100	454062	100	45555	100	46540	100
					8		2	
Інтегровані учні	23280	5,12	23054	5,07	26729	5,86	37259	8,00
Учні спеціальних шкіл і спеціальних класів ЗОШ	27133	5,96	28331	6,23	28140	6,17	27411	5,88
Учні соціально занедбані	55383	12,18	20785	4,57	11532	2,53	22341	4,80
Учні з особливими освітніми потребами	105796	23,27	72170	15,89	66401	14,57	87011	18,69
Навчальний рік								
	2017/2018		2018/2019					
	Кіл-ть	%	Кіл-ть	%				
Усі учні початкової школи	469150	100	473237	100				
Інтегровані учні	28763	6,13	28515	6,02				
Учні спеціальних шкіл і спеціальних класів ЗОШ	28568	6,09	26055	5,50				
Учні соціально занедбані	26306	5,60	28419	6,00				
Учні з особливими освітніми потребами	83637	17,82	82989	17,53				

Облік цих дітей розпочався відносно недавно, а саме з 2012/2013 навчального року. Як правило, ці діти за результатами обстеження у центрі педагогічного і психологічного консультування та профілактики за своїм розвитком не готові до вступу в перший клас загально-масової початкової школи. На думку дослідників Католицького університету в Ружомберку В. Шилонової, В. Кляйна відтермінування початку обов'язкової освіти для цих дітей не вигідне, оскільки дитина залишається в менш стимулюючому середовищі².

Облік цих дітей розпочався відносно недавно, а саме з 2012/2013 навчального року. Як правило, ці діти за результатами обстеження у центрі

² Шилонова В., Кляйн В., Гладуш В. Інклюзивна діагностика та стимулювання учнів нульових класів початкової школи Словацької Республіки // // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць: вип. 15. – Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2020. – с. 240-257.

педагогічного і психологічного консультування та профілактики за своїм розвитком не готові до вступу в перший клас загально-масової початкової школи. На думку дослідників Католицького університету в Ружомберку В. Шилонової, В. Кляйна відтермінування початку обов'язкової освіти для цих дітей не вигідне, оскільки дитина залишається в менш стимулюючому середовищі³.

Останніми роками в закладах початкової освіти Словаччини значно посилено психолого-педагогічний супровід дітей, які відстають у своєму розвитку, тобто запроваджено препедевтичну підготовку у формі нульового класу. Саме нульовий клас у початковій школі – це форма навчання шестирічних дітей з соціально неблагополучних сімей. Наукове обґрунтування та належний індивідуальний психолого-педагогічний супровід цієї категорії дітей забезпечують наукові проекти, до яких залучено авторів доповіді.

Національний проект «*Школа відкрита для всіх (ŠOV)*» (2016-2019). Основною стратегічною метою проекту ŠOV є «...підтримка інклюзивної освіти підвищенням професійних компетенцій педагогічних і професійних кадрів, що забезпечить рівний доступ до якісної освіти, поліпшити результати навчання та життєві компетентності дітей та учнів»⁴. На виконання мети спрямовані імплементація моделі інклюзивного навчання в середовищі дитячого садку та підтримка неформальної освіти. Тобто, на підтримку успіху моделювання інклюзивної школи в Словаччині запроваджується інклюзивне середовище вже на дошкільному рівні. Для цього вже підготовлено методичний посібник та програми конкретних дій на різних етапах діяльності педагогічних працівників дитячих садків.

Важливо підкреслити, що в цьому науковому проекті національного рівня червоною лінією проходить «...*індивідуальний підхід* як основний принцип

---

³ Там само.

⁴ Klein V. Aktuálne problémy inkluzie sociálne a zdravotne znevýhodnených detí a žiakov. Monografia. – Krasnystaw, 2020. – 120 p.

успішного включення дитини в інклюзивне освітнє середовище...»⁵. Кожна дитина має свої індивідуальні особливості психофізичного розвитку. Розуміючи та усвідомлюючи цю освітню проблему, автори наукових проєктів (В. Шилонова, В. Кляйн) розробили послідовність орієнтаційної скринінгової діагностики для поетапного розвитку дітей з соціально неблагополучних сімей та створення належних умов щодо планомірного включення цих дітей в інклюзивне освітнє середовище. Зміст роботи включає скринінгову та стимуляційну діяльність працівників закладу освіти.

Скринінгова діяльність (depistáž, діагностика, комплексне обстеження) здійснюється відповідно до встановленої послідовності педагогічними, медичними, соціальними працівниками, зокрема, шкільним спеціальним педагогом. Мета – виявити об’єктивний рівень розвитку дитини відповідно віку та готовності щодо перебування (соціалізації, адаптації, навчання і виховання) в дитячому закладі освіти.

Стимуляційна діяльність (активізація процесів, дій явищ або чиеї-небудь діяльності, життєздатності тощо). Здійснюється за результатами показників скринінгу. Основна мета – створення індивідуальної програми активних дій, щоб домогтися найбільш ефективної діяльності базальної функції дитини та ефективно підготуватися до вимог сучасної початкової школи. Програма стимулювання має впроваджуватися вихователями дитячих садків (включаючи асистентів) під керівництвом спеціального шкільного педагога в рамках діючої чинної освітньої програми ISCED для дошкільної освіти.

Для попередньої перевірки ефективності наукового експерименту щодо психолого-педагогічного супроводу дітей в нульових класах обстежено 255 учнів дев’яти початкових шкіл, яких залучено до Національного проєкту «Школа відкрита для всіх». Статистична вибірка складалася з усіх діагностованих учнів, які пройшли перевірку на вході та виході дослідження.

---

⁵ Там само.

Основна мета дослідження полягала у висвітленні ефективності психолого-педагогічного супроводу розвитку соціально незахищених учнів, які навчалися в нульових класах початкових шкіл та презентації позитивних результатів системного стимулювання їхньої освітньої діяльності.

В якості контрольних показників рівня психофізичного розвитку школярів нульових класів вимірювалися: візуальна диференціація фігури та фону, візуальна диференціація, візуальна пам'ять, слухова диференціація малюнка та фону, слухова диференціація, слухова пам'яті, тактильно-кінестетичне сприйняття, фізична постава, візуально-слухова модальність, слухо-візуальна модальність, мінливість візуальна, мінливість слухова, малюнки фігури, словниковий запас, категоризація, показники розміру, кількості, порядку, поведінка дитини під час групового скринінгу, поведінка дитини під час індивідуального обстеження, знання про себе, мовлення, мова, спілкування, математичні здібності⁶.

Скринінгова діагностика проводилася двічі – на вході та виході дослідницької роботи та оцінювалася цілісно. Для підрахунку отриманих значень, що мали бінарні відношення використовувався парний Т-критерій (Стьюдента Т-критерій заснований на відмінностях двох вимірів кожного суб'єкта. Для обрахування номінальних показників дослідження використовувався критерій узгодженості (Хі-квадрат) Пірсона.

Результати дослідження показали, що повторна скринінгова діагностика розвитку учнів нульових класів у початкових школах переконливо висвітлила позитивні результати за 38-ми показниками, що діагностувалися. Із них 33 – були статистично кращими за результати, що отримані в ході первинного скринінгу. Лише 5 контрольованих показників не набули статистичної значущості. Всього 16 параметрів були виміряні за допомогою t-критерію, з

---

⁶ Шилонова В., Кляйн В., Гладуш В. Інклюзивна діагностика та стимулювання учнів нульових класів початкової школи Словацької Республіки // // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць: вип. 15. – Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2020. – с. 240-257

яких 16 є статистично значущими. Використовуючи парний критерій Пірсона (хі-квадрат), виміряно 22 параметри, з яких були статистично значущі поліпшення в 17 (77,27%).

Висновки. Результати дослідження однозначно підтверджують важливість психолого-педагогічного супроводу у формі скринінгової орієнтаційної діагностики і подальшого стимулювання учнів нульових класів в умовах початкової школи. Зазначений зміст психолого-педагогічного супроводу насправді виявився духовним трендом запровадження інклюзивної форми навчання. Тому шкільна система в перспективі має повноцінно приймати інклюзивну орієнтацію як ефективний спосіб навчання та соціалізації дітей різних категорій.

Список використаних джерел

1. Klein V., Šilonová V., Hladuš V. *Actual problems of inclusion, integration of social and health disadvantaged pupils in the Slovak Republic* // *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць: вип. 13.* – Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2019. – с. 48-60.
2. Шилонова В., Кляйн В., Гладуш В. *Інклюзивна діагностика та стимулювання учнів нульових класів початкової школи Словацької Республіки* // // *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць: вип. 15.* – Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2020. – с. 240-257.
3. Klein V. *Artuálne problémy inkluzie sociálne a zdravotne znevýhodnených detí a žiakov. Monografia.* – Krasnystaw, 2020. – 120 p.
4. Viktor Hladuš, Viera Šilonová, Klein Vladimír, Olga Bench, Hloba Alexandr (2020) *Preparation of pedagogical trainers to inclusive diagnostic* *Journal of Critical Reviews*, 7 (11), 4132-4141 <http://www.jcreview.com/?mno=122618>

Матеріали подано в авторській редакції

